

GUBÁS JENŐ

Meddig lesz még Bókán magyar dal?

Az Aracs folyóirat egyik kiemelt feladatának tartja a délvidéki magyarság szellemi, egészségügyi, kulturális, gazdasági stb. állapotának a bemutatását. És mivel erről a leghitelesebb képet a szociográfia műfaja által kaphatunk, ezért határozta el az Aracs szerkesztősége, hogy felkér olyan személyeket, alkotókat, akik ezt a feladatot hajlandók és képesek felvállalni.

Most egy bánsági település lakója, **Vincán György** vall, válaszol azokra a **Gubás Jenő** által feltett kérdésekre, amelyek faluja magyarságának a helyzetét, nyomorát, pusztulását ábrázolja. A leírt válaszokat nyelvileg és írásában, eredetiben kívánjuk közölni, hogy ezzel is érzékeltessük azokat az anyanyelvi sivárságokat és változásokat, amelyek egy veszélyeztetett kis közösség nyelvváltás előtti stádiumban a sziget-, illetve szóránymagyarságát jellemzik. Ezért, a magyarázatra szoruló szövegrészeket és kifejezéseket zárójelben és dőltbetűvel érthetőbbé kívánjuk tenni.

Vincán György, (akit a falujában szerbesen Gyuriká-nak szólítanak, és ő is a nevét már így használja), foggal, körömmel ragaszkodik a magyarságához, de a keserű sors, az idegen környezet, a magyar nyelvű iskola hiánya, de főleg a közöny, a környezet igénytelensége, a magyar értelmiség és a többségi magyarság érdektelensége lassan és biztosan felőrli ezt a ragaszkodást. A bókai magyarság helyzete sajnos nem egyedi állapot. Ez jellemző minden délvidéki magyarok által is lakott településre, ahol megszüntette a szerb hatalom a magyar nyelvű iskolákat. Itt a beolvadás, az anyanyelvváltás könnyörtelenül pusztít.

Bóka a szerbiai Bánság délkeleti részén fekszik, a Nagybecskerekkel Versecel összekötő műút mentén, a Temes folyó szorításában. A faluból már látszik a verseci hegy, a Dél-Kárpátok nyúlványa. Borovszky által szerkesztett Torontál vármegye története szerint már a XIV. században jelentős településnek számított. A törökvész után elnéptelenedet, majd a Balkánról beszivárgott szerb telepések lakták, akik „a török járomban felnevelkedtek az egész hódoltság alatt

megmaradtak.”. 1801-ben a zágrábi püspökség birtokába került, amely idetelepítette egyházi hűbérnökeket, akik a Szerb-Bókával szemben kiépítették a Horvát-Bókát. Ma horvátok, magyarok és szerbek lakják. Miután a német lakosságot teljesen elűldözték, helyükbe szerb háborús menekülteket telepítettek. Ez teljesen megváltoztatta a lakosság összetételét. Az 1992-es népszámlálás szerint a magyar lakosság száma 590, a német 3, a szerb 1073, a horvát 103. A katolikus templomot 1840-ben építették, a görögkeletit pedig 1852-ben. De erről valljon Vincán György bókai magyar lakos.

G. J.: Milyen volt a helyzet itt a II. világháború előtt, hogyan éltek és hányan voltak akkor a magyarok?

V. Gy.: Ősidők óta a magyarok itt mindig szolgák voltak akár a faluban, akár a környező tanyákon. A gazdák a Csacskovityek, a Jagodicsek, a Probstok, a Gilák, a Majerok, Sibovák stb. voltak. Törzs bókai család alig volt 10 körül: Németh, Benák, Fodor stb. személyében. Ismeretes, hogy volt Szerb- és Horvát-Bóka. A horvát nemesek elszegényedtek az alkohol túlfogyasztása miatt is, és a szécsányi németesség vette meg a vagyonukat. Rege: (az a szólás járta, > a sz. m. <) Ha vasárnap elmentek a nagymisére, szégyen volt éjfél előtt hazamenni. Így lettek a horvát nemesek „némás-okká”. (nincstelenné > a sz. m. <) Az I. világháború után az itteni horvátok magukra maradtak, mert Kécsa, Csene stb. Romániához estek. Az egymásközi házasság kiaknázásával megszűnt a szaporulat. A magyar cselédeknek meg mindegy volt Csacskovityet vagy Probstetet szolgálgják. Magyar iskola létezett (IV osztály), de a szolgagyerekek nemigen jártak. De a falusi magyar gyerekek nagy része se, mert kellett menni „kiskocsisnak” horvát, német, szerb gazdákhhoz. Ez javult 1938 után. (Javult az államközi viszony a jugoszláv – magyar kapcsolatban.> a sz. m. <)

G. J.: Ha már a templomot olyan nagyra építették, hogy abban akár 300 hívő is elférhet, akkor most ezek hova tűntek?

V. Gy.: Tudni illik, hogy a horvát templomot 1838 és '44 közt építette a zágrábi püspökség. Az első magyar mise 1870 körül volt, a horvátság nagy akadálya ellenére. Közben a horvát vagyon

felvásárlása végett (*alkalmából*, > a sz. m.<) 10 német család is telepedett Bókára, úgy hogy német nyelven is folyt a mise. A tanyasi magyarság húsvét, búcsú alkalmából jött a templomba. Persze a tanyán is volt Istentisztelet. Imádkoztak, énekeltek, tartottak éjfél misét stb. Édesanyám volt egy tanyán, (*ahol* > a sz. m.<) a hitgyakorlás vezetőjének gyönyörű hangja volt. Búcsújáró volt: Tekija, Bácsstopolya, Versec, Doroszló, Radna, mindenhol ismerték. Persze így (*édesanyám* > a sz. m.<) sok éneket tudott és hagyott emlékül.

G. J.: Őn holt tanult meg magyarul írni és olvasni?

V. Gy.: Az én édesanyám két osztály szerbiskola után, Kismargitán (Körmes körül folyik a Berza), 1941 őszén beírt a III. osztályba. Magyarcsernyén elvégeztem a IV. és V. osztályt is. Csernyén igen tehetséges tanítókar volt, Bokor, Selymeczi, Iloj, Molnár és Sárika személyébe. Ha lett volna „donátor”, folytathattam volna tanulmányaimat, mert Selymeczi tett ajánlatot a nezsényi községnek, (oda tartozott Probst-tanya) hogy iskoláztassanak, mert van bennem valami. [Hofi: „Vagy tehetség vagy kukac!”] Nem sikerült! Aztán kurzusokon, esti iskolában folytattam tanulmányaim. Ma magas szakképzett sofőr vagyok. Bókáról előre ment még (*karriert csinált* > a sz. m.<) Németh Feri, aki ma a Forum igazgatója. De kevés az ilyen!

G. J.: Mikor zárták be Bókán a magyar tannyelvű osztályokat?

V. Gy.: Az ötvenes évek végén felszámolták a tanyákat, és akkor jöttek a magyar cselédek Bókára, Kanakra, Jarkovára, Súrjánba stb. Megtelt a magyar osztály, de sajnos kis időre, mert 4 magyar osztály után jött a szerb 5. osztály, ahonnan nehéz volt kijutni. (*tovább jutni* > a sz. m.<) Voltak, akik férjhez is mentek az V. -ből. Ezt látva fiamat, Tibort szerb osztályba adtam 1965-ben! Nem akartam, hogy traktorista legyen, mint én. Ha az én fizetésem 100 dinár volt, akkor a mérnöké 300. Közben neki a felesége is dolgozott, ami közösen biztos legalább 500 dinárt jelentett havonta. Szántás közben elhatároztam: Ha dolgozok éjjel, nappal is, de gyermekeim kiiskolázom. Ez a magyar IV. osztályból nem megy. Ezért írtam fiam is, lányom is szerb elemibe. Abban az időben szűnt meg a magyar tagozat, Ágota „rám vert” ezért a tettemért. (*A feleségem, G. Ágota nagyon összeszidta ezért.* > a sz. m.<) Kérdezem: Mi lett volna fiamból és lányomból, ha feláldoztam volna őket a magyar iskoláért? Mint a többi IV. (*magyar* > a sz. m.<) osztályt végzőkből, mert az V.-ik (*szerb nyelvű* > a sz. m.<) magas gát volt! Munkanélküli utcajáró, vagy traktorista, akibe az urak [tekunok] törlik cipőjüket?! Akkor üresnek tartottam volna életemet. Én juhászbottal kezdtem hat éves koromban. Isztróngáltam [hajtottam a birkákat a kijáráshoz, ahol

apám fejte őket]. Sofőrként mentem nyugdíjba, utánam hagyva (*felnevelve* > a sz. m.<) egy mérnököt és egy orvost. Minketten beszélnek a magyar nyelvet is. Holnap nyugodtan csukhatom le a szememet. Nem éltem üres életet, persze Rozikával (*feleségével* > a sz. m.<) együtt.

G. J.: Mi lett a következménye a magyar osztályok megszüntetésének?

V. Gy.: Megszóltott a pap: Miért dalolok az udvaron, ha fejtem a meggyet, babot stb. Mondom neki: Ha én elmegyek, Bókán nem fog nyelvünkön senki sem magyarul dalolni. De beszélni is ritkán! A kilencvenes évek elején, ha két, három magyar kislány beszélt magyarul, kigúnyolták őket. Ez nyomot hagyott a nyelvhasználatba, úgyhogy ma már ritkán hallható „Jó reggelt”. Hál’ Istennek kaptunk egy karnagynőt, [kántort], aki szívesen tanítaná a gyerekeket magyarul énekelni, dalolni. De baj van a nyelvvel! A régi énekkar, amit hallottak, „szétverődött”, ahelyett, hogy fejlődött volna. Ennek objektív oka is van. Húgomék Kanadában vannak, a bátyámék pedig Ausztráliában. (*Ők képezték a kórus gerincét.* > a sz. m.<) A magyarnyelv ott is kész. Unokáink ritkán, de akkor is angolul beszélnek egymással az Interneten. Még ha írok is levelet a nyelvünkön, válasz nem érkezik. [2 x 3 évente.] Ők nem érnek rá válaszolni, mert az idő pénz náluk!!

G. J.: Volt-e régebben a faluban magyar művelődési egyesület, ha igen, akkor mikor és miért szűnt meg?

V. Gy.: A 40-es, 50-es, 60-as és 70-es években igen aktív művelődési tevékenység folyt Bókán: Bál minden vasárnap este 01 óráig. Színdarab is 2 – 3 évente. Én a kedves feleségemet is színdarabi előadás alkalmából szerettem meg „Liliomfi – Marika”. (*Ők ketten voltak a főszereplők.* > a sz. m.<) De ez ma nem megy. Ma minden „profi”! (*pénzért van.* > a sz. m.<) Színjátzás, bál szerbül se nincs. Nótaest?? Nem is tudják ez mi! Zenekarom kimúlásával megszűntek a bálak, nótaestek is. Még a zenekarom tagjait sem bírom rávenni: Gyertek hozzám muzsikálni, dalolni! Válasz: Kiöregedtünk. Az már nem nekünk való. Öregember vagyok már én, ősz a hajam, szóla. Az a 200 hallgató, 200 csárdás, 55 tangó, 55 valcer stb. a múlté: „Vén öreg ember, nótája nem kell ...” Pedig milyen szép volt, mikor a szerbek, magyarok dalolták: „Ülök a szobámban ...”, vagy „Jesenje lišče ...”, csárdás, kolo, keverve minden. Jó, hogy még él a Vive. (*A torontálvásárhelyi magyarnóta fesztivál.* > a sz. m.<) Persze, ha mi, akik ezt élvezzük nem bírjuk másoknál is érvényesíteni, akkor kész a nóta. Most egy dob, ritmus, és itt a modern zene. Emlékeztet az utcai medvetáncra! A helyi közösség még pénzelné is színdarabot, nótaestet, [az előtt nem] de még így

sem megy. Mennyit kaptam én? Hihetetlen, hogy 40 év alatt ennyit változott az ízlés. Vagy a nemtörődés?

G. J.: Az 1944-es és '45-ös évben voltak-e Bókán vagy a környéken magyar kivégzések, illetve megtorlások?

V. Gy.: Mivel Bánát német megszállás alatt volt, így nagyobb megtorlás nem volt a magyarság iránt. Azok, akik önként mentek „hipo-nak” (*hilfe policer – segédrendőr.* > a sz. m.<), vagy végképp embertelenül viselkedtek, leülték a kiszabott büntetésüket. Ez Bókán 10 alatt volt, halálos kimenetel nélkül. A németeket kipucolták, és helyükbe telepések jöttek.

G. J.: Mostanában vannak-e ellenségeskedések a magyarokkal szemben? Vannak-e menekültek a faluban, ha igen, akkor hogyan viselkednek az őslakosokkal szemben?

V. Gy.: Bóka már elég civilizált helység, és a magyarság sem ingerel civakodásra. (*Értsd: másodrendű polgárként meghúzza magát.* > a sz. m.<) Van egy ötös csoport, akik szeretnének bajt, gyűlöletet csinálni, de ezeket a népek nem veszik komolyan: „Beszély ócska pálinka, úgyse sokat érsz”. Mikor divat volt, hogy a konyhában használd anyanyelved, (*nyilvános helyen nem volt tanácsos magyarul beszélni,* > a sz. m.<) ezt az 5.-ös csoport hangoztatta, de ezt a szerbek sem vették komolyan. Én olyan ember vagyok, hogy mindenkinek köszönök 5 – 85 évesig. Mondta is egy barátom: Te még a villanykarónak [bandéra] is köszönsz. Sokszor visszaköszönnek: Jó reggelt, szerbek is. Különböző Bókán igen sok a vegyes házasság, ahol persze a gyerekek a többség nyelvét beszélik. De nem „Kő” a lányokra (*nem szabad ezért megkövezni a lányokat,* > a sz. m.<), mert van vagy 35 legény, akik sose fognak megnősülni. Semmire valók! [5. osztály] (*csak 5 elemít végeztek.* > a sz. m.<) Van pozitív példa is: néhány magyar lány férjhez ment 45-ös bejött családjához. (*a háború után idetelepített likai szerbhez.* > a sz. m.<) Férje kiiskoláztatta, és most komoly társadalmi szerepet tölt be. Miért nem a magyar legények is? Azért, mert a telepések apjuk, anyjuk „harcos” volt, később nyugdíjas erős pénzforrással. Itt van az egyenletlenség. Cselédek és munkások voltunk, külön pénzforrás nélkül. (*biztos anyagi háttér nélkül.* > a sz. m.<) Nem jutott iskolára is. Ez olyan behozhatatlan különbséget alkotott, amit semmilyen politikai vagy humanitárius akció nem javíthat meg.

G. J.: Magyar pártvezetők, magyar művelődési egyesületek és művelődési szakemberek járnak-e Bókára, ha igen, mikor voltak legutóbb, és mit csináltak?

V. Gy.: Volt próbálkozás. Volt itt Szőke Anna, hogy elvigyen benönket Bácskertesre [Kupuszina] a

Durindóra. Ez nehezen sikerült: Tervbe volt, hogy Petőfi néven új kultúrközösséget is alakítsunk. Ez már nem sikerült. Azt üzenték a községből, hogy lehet, de egy fedél alatt a szerb többséggel. Petőfi lenne egy alosztály. De sajnos szerb kultúrközösség se működik, nincs, így nem lehet alosztálya se. (*Az '50-es években ilyen módon lehetetlenítették el minden magyar szervezet működését.* > a sz. m.<) Kérdés, hogy ezt igénylik-e a mai bókai magyarok? Így „nem akarásnak nyögés a vége”, mondja egy régi közmondás.

G. J.: Körülbelül ma mennyi magyar él Bókán?

V. Gy.: A vegyes házasságok létezése végett nem is tudjuk melyik a magyar személyek. Mégis írhatom, hogy olyan 300 körül vagyunk. De, ha jönne egy vendégszereplés, Liliomfi vagy nótaest, biztos nem lennének 19-nél többen. Voltak a múzsliaiak, és pont ennyien voltunk. Ők 79-en, gyönyörű, tréfás nótaesttel szerepeltek. Ez nem érdekes Bókán. Jöhet: Marvrák Béla világhírű szentmihályi operaénekes, Vitkayné Kovács Vera a lányával, Kucsera Ágotával, opera és magyarnóta énekesek, Kovács Frigyes színművész, Gúzsivány Izabella, magyarnóta-énekes csillag és zenekara. Ez itt senkit nem érdekel. Most kaptunk egy aranyos kislányt, beodrai. Pesten tanult, karmesteri diplomával, Dudás Karolina személyében. Jelenleg kántorunk. Szeretne tanítani bennönket énekelni értékesen. Kit érdekel ez Bókán? Alig vagyunk négyen, öten a szétvert kórusból, amit Apler Lujza kántornő alapított az '50-es években. Mindannyian 70 év fölött vagyunk. Középkor? (*középkorú,* > a sz. m.<) Nincs! Férfi? Én. A sok férfi, nőtlenek is, nem igénylik a zenefejlődést. Azért csak arra képesek, hogy reggel vesznek egy kenyeret, lekottyantanak egy, két pálinkát vagy sört, és kész az életcél. De, ha indítani akarok valami akciót, rögtön megkapom: Hallgass te tanyasi csávó.

G. J.: Van-e a katolikus egyháznak a magyarság szempontjából megmentő szerepe?

V. Gy.: Kellene, hogy legyen, de úgy látszik, hogy a szegedi papképző utolsó (*tanítási-* > a sz. m.<) óráján azt mondták a kispapoknak: Ti most mentek a hívők közé, ott mindenki leborulva vár benneteket. Talán ez így volt 100 évvel ezelőtt. Bókán ez a múlté. Ahogy nem igénylik Mavrák Bélát vagy Gúzsivány Izabellát, esetleg Dudás Karolinát, úgy nem igénylik a plébánost sem. Ő itt van 16 éve, ha évente 2 hívőt bírt volna közénk toborozni, lennének bár 50-en. De ő alig 5 hívőt toborzott, közben 50-et temetett, ami természetes. Neki sincs taktikája: felébreszteni az alvó bókaiakat. Így a maga könyvadománya is pihen! (*A '90-es években 600 könyvből álló könyvtárat létesített az Aracs T. Sz. a bókai plébánián.* > a sz. m.<) Annyira „Napkirály”, hogy alig lehet beszélgetni vele. (*nagyra*

tartja magát. > a sz. m.<) Egyik pletykás asszony, aki látszólag vallásos azt mongya: A papnak akkor is igaza van, ha hazudik. Ezt én nem bírom megérteni. Ezért sokáig [2 év] nem voltam tagja kórusunknak. Most, hogy jött Karolina, segíteni akarom 350 énekemmel. Ez a plébánosnak nem tetszik. Ha velem nem bír szót érteni, hogy értsen azokkal, akiket semmi sem érdekel? Innen a 16 év alatt 5 új hívő.

G. J.: Meg vannak-e félemlítve a magyarok Bókán?

V. Gy.: Mivel már be vagyunk olvadva a többség közé, és az „ötös” csoportnak nincs ható ereje, lehet mondani, hogy direkt félelem nincs. Mivel keverték vagyunk, így nincs külön magyar ifjúság se. Karolina szeretne egy új kórust alakítani gyerekekből. Ez lenne a világ legnagyobb segítsége, amit szívből támogatok! De Bókán ez is akadozik: a gyerekeket nem csak kottára kell tanítani, hanem írni, olvasni és beszélni is. Mi lesz a 8.-ik osztály után? Pedig ez újabb 50 évig vigyázná nyelvünket. Mint Apler Lujza kántor kórusa. Ez alapja lehetne a gyönyörű magyar nóták fennmaradásának is. Isten segítse Karolina jóindulatát és munkáját!

G. J.: Van-e összefogás a szomszédos vagy a távolabbi települések magyarságával?

V. Gy.: Tartsuk a köttetést Nezsénnyel és Kanakkal. Búcsúra, jelentősebb ünnepekre látogassuk egymást. De sajnos meghalt 78 éves korában Lunc kántorunk. Félek, hogy ez a vég! Ő volt az összetartás kovásza, jó barátom. Nekem már nincs kocsim, és a (z össze-> a sz. m.<) köttetés Nezsénnyel komplikált, különösen vasárnap. Régebben a plébános kombijával [9 személy] vitte az énekkart a környező falvakba, de még Radnára is, Ürményházára is. De ez is a múlté. Montam én abban az időbe: Fizessük az útiköltségeket. Sofőr vagyok, és tudom, hogy a kombiba nafta is kell. A szeretet nem mehet szüntelenül egy irányba. Ha nincsen visszaszeretet, akkor előbb, utóbb megszűnik. Sajnos igazam volt. Mivel Nezsényen kívül nem volt erősebb kórus, ígértem a plébánosnak, hogy bármikor, bármelyik faluba igényli otlétemet, énekeimet, szóljon, szívesen megyek bárhová, bármikor! Az lett a válasz, hogy kidobott a bókai kórusból is. Ok: csökkentem „Napkirály”i nagyságát. (A tekintélyét.> a sz. m.<) Visszajöttem Karolina segítségére. Mert a bókai pletykavilág megkérdőjelezte nagy tudását: Vékonyabban énekel, mint a plébános!! Mondom

nekik: Jöhet Indiából is kántor, az is ott énekelne, ahol Karolina. A hang magasságát a kotta határozza meg. Csúnya választ kaptam: Egyik nezsényi búcsú alkalmából kérdeztem a plébánost: Lesz-e szervezett menés a nezsényi búcsúra? Válasz: Én ott leszek. Ez olyan válasz, mintha a menyasszonyt kérdeznék: Ott lesz-e saját esküvője? Én nem azt kérdeztem ott lesz-e. Én a szervezett utazást kérdeztem. Tehát: biztos romlani fog köttetésünk a környező falvakkal.

G. J.: Mit kellene tenni, hogy a magyarság megmaradjon Bókán és a bántási településeken?

V. Gy.: Ez igen nehéz kérdés. Könnyű volna mondani, hogy van (ilyen,> a sz. m.<) de ez nem fedné az igazi perspektívát. Mégis itt a véleményem: Ürményháza [Jermenovci] tiszta magyar falu. Próbálták fenntartani a magyarnyelvű 8 osztályt. Mit (csinálni> a sz. m.<) a 8 osztály után? Néhányan vallási internátba [otthonba] helyezkedtek el, és onnan tovább tanulni. Vagy magyarba menni. (Magyarországra> a sz. m.<) Középipiskola, egyetem, és mi, ha az iskola kész? Hol a munkalehetőség, ami ma természetes probléma a szerb ajkúaknak is!! Magyarban maradni? Akkor is fogyunk. Láttam óriási törekvést Versecen, [ahol a Durindó és a Gyöngyös bokréta él, (délvidéki népdal és néptánc-találkozó>, a sz. m.<) és Petőfi (Művelődési Egyesület,> a sz. m.<) is van], a Herczeg Ferenc-Napok felújításán. Bórszástó nehezen megy. A város pénzelve egy ilyen törekvést, épp úgy, mint felújították a Kistemplomot [hegyi templomot] és környékét, de a verseciek nem igénylik. Nekik még 10%-a se tudja ki volt Herczeg Ferenc. Gyuricity plébános misézne, de üres a templom. A szervezők és vendékeken kívül alig voltak. Őszinte leszek, mint mindig: ha Vajdaság ismert emberei énnálam látták először a kedves könyvét, a Veszendő végeken, (Gubás Jenő: Veszendő végeken, Logos, 1997.> a sz. m.<) és az aracsi romtemplomot, (Aracsi Vajda János: A „mese-titkú” aracsi Pusztatemplom, Torda, 2003. > a sz. m.<) akkor mit írjak?! Ami a legrosszabb, óvatosak legyünk a profi magyarokkal. (a magyar politikusokkal> a sz. m.<) Az ő taktikájuk: Amennyi pénz, annyi zene! (Ha nincs egyéni érdek és haszon, nincs támogatás sem. > a sz. m.<)

A bókai magyarságnak gyertyafény reménye, hogy Karolinának sikerüljön kórust alkotni az itteni gyerekekből. A többi már veszve van!

Bóka, 2009. március 10-én.